

A foglalkoztatás polarizációjának és a bérskála felső rétegeiben történő növekedésének motorjai a közelmúltban Európában: Európai Munkakörfigyelő, 2014

Összefoglaló

Bevezető

A munkahelyteremtés aranykorában, a 2008-ban kezdődő nagy recesszió előtt az európai munkaerőpiacokon közel 30 millió új munkahely jött létre. Ezekről a munkaerőpiacokról azután hatmillió munkahely eltűnt, és a munkanélküliség 2013-ban 11%-kal évtizedes csúcspontot ért el.

Ez a harmadik Európai Munkakörfigyelő jelentés azt vizsgálja meg részletesen, milyen változások történtek tagállami és uniós szinten a foglalkoztatásban a 2011 második negyedéve és 2013 második negyedéve közötti két évben. A jelentés munkahelyalapú megközelítést alkalmaz, amely során munkabér alapján rangsorolja a munkaköröket, majd öt egyenlő méretű csoportba (kvintilisekbe) sorolja azokat a legrosszabbul fizetettektől a legjobban fizetettekig. Az egyes kvintilisek tekintetében országoként összegzik a foglalkoztatásnak a felmérés kezdő és záró időpontja között történő (a foglalkoztatottak száma szerinti) nettó változásait, hogy megállapítsák, nettó növekedés vagy csökkenés volt-e tapasztalható. Ez az elemző megközelítés lehetővé teszi a foglalkoztatás változásainak mennyiségi (hány munkahelyet teremtettek és szüntettek meg) és minőségi (mely ágazatok és szakmák voltak a leginkább érintettek) szempontú leírását.

A jelentés a foglalkoztatási szerkezet közelmúltbeli változásainak néhány valószínű mozgatórugóját is vizsgálja: a technológiai fejlődést (amely a munkakörökön belül ellátandó kognitív és rutinfeladatokkal mérhető), a globalizációt és a kereskedelmet (amely a feladatok kiszervezhetőségével és a közvetlen nemzetközi kereskedelemmel mérhető) és a munkaerő-piaci intézményeket.

Szakpolitikai háttér

Az EU-nak az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedésre irányuló „Európa 2020” stratégiája kötelezettséget vállal a magas szintű foglalkoztatás és termelékenység előmozdítására. Ez a korábbi lisszaboni stratégia céljainak – több és jobb munkahely – ismételt középpontba állítását jelenti. Több munkahelyre van szükség ahhoz, hogy megoldható legyen a munkanélküliek egyre hosszabb sorainak problémája. Európának ugyanakkor jobb, termelékenyebb munkahelyekre van szüksége, amennyiben ismét javítani kívánja polgárai életszínvonalát egy bővülő, integrált globális gazdaságban.

Az Európai Bizottság 2012. évi foglalkoztatási csomagja meghatározta azokat az ágazatokat, ahol a legvalószínűbb a foglalkoztatás növekedése – az egészségügyi szolgáltatások, az információs és kommunikációs technológiák (ikt), a személyi és háztartási szolgáltatások –, valamint az ígéretes, de nehezen definiálható „zöld munkahelyek” kategóriáját. A jelentésben alkalmazott munkahelyalapú megközelítés naprakész adatokat biztosít a foglalkoztatási szintekkel és a munkahelyek minőségével kapcsolatban mind a növekedő, mind a hanyatló ágazatokban és foglalkozásokban.

A munkahelyalapú megközelítést különösen annak mérésére használják, hogy a fejlett gazdaságok foglalkoztatási struktúrái milyen mértékben polarizálódnak – ami a közepesen fizetett munkahelyek „zsugorodásához” vezet –, vagy bővülnek a felső kvintilisekben (a magas képzettséget igénylő, magasan fizetett munkahelyek számának növekedése) a magasan képzett munkavállalók számának növekedésével. Közben a foglalkoztatás egyes munkaerőpiacokon polarizálódni látszik, ez a kutatás átfogóbb aggályokat is felvet az egyre növekvő egyenlőtlenségek kapcsán.

Fontosabb megállapítások

A foglalkoztatási szerkezet közelmúltbeli változásai

- Az EU-28 foglalkoztatási szintje 2011 és 2013 között kb. 1,3 millió munkahellyel csökkent. A foglalkoztatás nettó csökkenése továbbra is főként a közepesen fizetett, valamint a rosszul-közepesen fizetett építő- és gyártóipari munkahelyek terén figyelhető meg.
- A foglalkoztatás növekedése továbbra is a jól fizetett, magas szintű képzettséget igénylő munkakörökben figyelhető meg. Csak a munkabér szerinti legfelső kvintilisbe tartozó munkakörökben volt nettó foglalkoztatás-növekedés.
- A szolgáltatási ágazat jelenleg a foglalkoztatás több mint 70%-át adja. A foglalkoztatás növekedése leginkább a magas szintű ismereteket igénylő („tudásintenzív”) szolgáltatásokból fakadt. A két legnagyobb foglalkoztatás-növekedést felmutató munkakör a következő kategóriákba tartozó, jól fizetett (legfelső kvintilis) munkakör volt: az egészségügyi ágazatban dolgozó egészségügyi szakemberek, valamint a számítógép-programozás, tanácsadás és kapcsolódó tevékenységek területén dolgozó ikt-szakemberek.
- A foglalkoztatási szerkezet a közelmúltban kevésbé polarizálódott, mint a válság 2008–2010 közötti csúcsidőszakában. A változások összesített mintázata azt mutatja, hogy a 2011–2013-as időszakban bizonyos mértékű polarizáció mellett a bérskála felső kvintiliseiben történő bővülés dominált, míg a 2008–2010-es időszakban a felső kvintilisekben történő, kisebb mértékű növekedéssel párhuzamosan inkább a polarizáció volt jellemző.
- A legfelső kvintilisben a nők nagyobb arányban járultak hozzá a foglalkoztatás közelmúltbeli növekedéséhez. Ezzel szemben a férfiak nagyobb arányban vesznek ki a részüket a közepesen fizetett munkakörökben tapasztalható foglalkoztatás-csökkenésből és a rosszul fizetett munkakörökön belüli foglalkoztatás-növekedésből. A férfiak szempontjából a foglalkoztatás egyértelműen polarizálódott, míg a nők szempontjából inkább a felfelé bővülés volt jellemző.

- A részmunkaidős foglalkoztatás aránya a közelmúltban jelentősen nőtt, és ez fő tényezőként járult hozzá a munkaviszonyok destandardizálódásának hosszú távú tendenciájához. Bár a részmunkaidős foglalkoztatásban hagyományosan leginkább nők vesznek részt, az e területen tapasztalható közelmúltbeli növekedés egyenlően oszlott meg a férfiak és a nők között. Új részmunkaidős állások a nők számára legnagyobb valószínűséggel a jól fizetett munkakörökben, míg a férfiak számára a rosszul fizetett munkakörökben jöttek létre.

A szerkezeti változások motorjai

- A gazdasági bővülés 1995-től 2007-ig tartó hosszú időszaka alatt az európai foglalkoztatás szerkezeti változásainak leggyakoribb mintája a felső kvintilisek növekedése volt, amelyhez szorosan kapcsolódott a munkakörök kognitív tartalma. Más szóval, az európai foglalkoztatás azon munkakörökben bővült a legegyszerűsebben az elmúlt években, amelyekben a legnagyobb az információfeldolgozási feladatok aránya.
- Az e területet vizsgáló előző kutatásokkal ellentétben egyértelmű kapcsolat nem mutatható ki a munkakörökön belüli rutinfeladatok és a foglalkoztatási struktúra polarizációja között. Bár az igaz, hogy a rutinfeladatok negatívan kapcsolódtak a foglalkoztatás növekedéséhez (a több rutinfeladattal járó állások száma kevésbé bővült, mint a kevesebb rutinfeladatot tartalmazóké), ez a hatás inkább a felső kvintilisek felé történő elmozduláshoz járult hozzá, nem pedig a polarizációhoz.
- Egyes esetekben úgy tűnt, hogy az állások kiszervezhetősége jelentősebb kapcsolatban áll a polarizációval. Azokat az állásokat, amelyek során kevesebb társas interakcióra van szükség, gyakran a foglalkoztatási struktúra közepén találjuk; ezek az állások a jelen kutatásban vizsgált időszakban viszonylag kevésbé bővültek, mint mások.
- A munkahelyek polarizációjának jelentős számú esetére azonban továbbra sem kínálnak magyarázatot sem a technológiai változások legfontosabb tényezői, sem a globalizáció. Ez pedig egy harmadik tényező jelenlétére utal, amely nem más, mint a munkaerő-piaci politikák és a hozzá kapcsolódó intézményrendszer. Ezt azonban sokkal nehezebb empirikus módon vizsgálni, mint az előző két tényezőt.

További információ

A Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014 (A munkahelyek polarizációjának és a bérskála felső rétegeiben történő növekedésének motorjai a közelmúltban Európában: Európai Munkakörfigyelő, 2014) című jelentés elérhető a <http://www.eurofound.europa.eu/ef1419.htm> weboldalon.

További információért forduljon Enrique Fernández-Macias kutatási menedzserhez a efe@eurofound.europa.eu címen.